

Марина МИТРЕВСКА

УЛОГАТА НА НАТО ВО ПРОЦЕСОТ НА УПРАВУВАЊЕТО СО КРИЗИ

Вовед

Анализата за можноста за решавање на кризите во Европа од страна на НАТО во минатото се доведуваше во врска со односот на суперсилите, военополитичките блокови и воените конфронтации. Денес, во услови на нова политичка ситуација, сите тие елементи сосема го загубија значењето. Според тоа, изменетата природа на конфликтите и кризите со коишто се соочува Европа укажува на итноста од создавање посуптилни пристапи во однос на нивното надминување, наспроти досегашните коишто се покажуваат сè помалку ефикасни. Ова го потенцира и фактот што откако ќе завршеше кризата, многу малку или воопшто не се правеа напори да се тестираат и анализираат резултатите, да се извлечат поуки, така што идните кризи да се пресретнат на поорганизиран и пофлексибилен начин. Сето тоа покажува дека новиот контекст не само што нуди можност да се стори нешто повеќе туку создава состојба којашто неизоставно бара поставување и развивање на нов пристап.

Во тие околности, кризниот менаџмент на НАТО се поставува како исклучително важен пристап, кој треба да води сметка за следните елементи: отвореноста на границите, прифаќање на основните економски, политички и цивилизациски текови и можноста кризите да ескалираат и да се прошират. Оттука, механизмите на кризниот менаџмент на НАТО во практикувањето на активностите треба да овозможат влијание врз кризната состојба (односно кризата), и мора да се раководат од директен, конкретен и усогласен однос на целосен концепциски приод за надминување на кризата. Тоа, пак, значи за секоја активност на НАТО алијансата, којашто е насочена да ја спречи кризата, мора најнапред да има потврда во практиката, што треба да биде анализирана. Доколку таквата врска не постои, тогаш е многу тешко да се испитаат пози-

тивните и негативните ефекти од носителите на активностите. Токму затоа, управувањето со кризите несомнено бара низа претпоставки. Во таа смисла ќе се направи поединечна анализа на кризниот менаџмент на НАТО.

Што е штоа кризен менаџмент на НАТО?

НАТО е организација која ѝ служи на Алијансата, има одбранбен карактер од сите видови загрозувања на земјите-членки, односно, НАТО е практичен израз од ефективните напори на нејзините членки за поддршка на нивните заеднички интереси. Нејзината суштинска намера е да ја заштитува слободата и безбедноста на сите нејзини членки со политички и воени дејства, во согласност со принципите на Повелбата на ООН и со договорот склучен меѓу нив.

Кризниот менаџмент на НАТО подразбира организација, уредување и мерки со цел: да се стават кризите под контрола и да се овозможат услови за обликување на идната насока на кризата.

Цели на кризниот менаџмент на НАТО

Гледано од суштински аспект, новиот стратегиски концепт на НАТО ја истакнува улогата на дијалогот и соработката во Европа, што служи како средство за остварување на кризите и за спречување на конфликтите. Имено, влијанието на НАТО во одржувањето на мирот во голема мера зависеше од успешното управување со кризните ситуации што можат да имаат влијание врз безбедноста. За тенденцијата да се издиференцираат мултидимензионалните од традиционалните цели на кризниот менаџмент во рамките на НАТО, покрај многуте квантитативни показатели, придонесуваат и соодветни квалитативни елементи.

Прво, во денешната стратегиска средина стравот од „силна“ агресија повеќе не ја преокупира нацијата, туку повеќе тензиите и антагонизмите генерирани од етнички конфликти, екстремни национализми и

внатредржавни политички судири, кои резултираат со кризи штетни за стабилноста и безбедноста на макро и микро ниво. Во вакви комплексни услови главните закани ги нема, тие се заменети со многу поголем број на помалку предвидливи ризици кои се многу присутни и многу директни, тешки за анализирање и непостојани. Сето тоа покажува дека постои континуирана потреба од делотворен, контролиран одговор, организирано раководење со кризите, мерки и комуникации кои би можеле да бидат вклучени поединечно или колективно во контрола на кризите и обликување на идните насоки и задоволување на политичките фактори и раководители со кризи.

Второ, од извонредно значење е категоризацијата на целите на кризниот менаџмент на НАТО, и тоа:

- да се придонесе за намалување на тензиите, и нивна превенција, со што, директно се влијае врз безбедноста на членките на Алијансата;
- ефикасно раководење со кризите, со тоа што ќе се спречи тие да прераснат во конфликти;
- да се обезбедат цивилни и воени подготовки, и
- да се спречи ескалација на кризата.

Трето, комплексноста на условите за дејствување условува квалитативно различен начин на НАТО-алијансата во превенција на конфликтите низ контролиран одговор и подготвеност за акција на сите нивоа на кризата. Ваквата улога го промовира и новиот стратешки концепт на НАТО, чии поенти се потреба од отворен пристап за безбедноста и стабилноста во новата стратешка средина. Во поединости овој пристап рефлектира:

- користење политички, економски, социјални инструменти, исто како и воени;
- поголемо истакнување на превенцијата на конфликтот, одржување на мирот и кризен менаџмент.

Четврто, промовирање на системот за управување со кризите во рамките на НАТО. Всушност, тој систем подразбира организација, уредување и мерки со цел:

- да се стават кризите под контрола, и
- да се овозможат услови за обликување на идната насока на кризата.

Петто, интензитетот на кризата, во принцип, значи поголема агресивност во дејствата на една или повеќе страни и дава повисок интензитет на кризата.

Шесто, определување на животниот циклус на кризата е можно од перспектива на управување со кризата. Сето тоа покажува дека има две фази во развојниот процес на кризата: фаза на ескалација, следена од некои својства од фазата на деескалација. Имено, овој премин може да се случи во кој било процес на кризата.

Седмо, апликацијата на НАТО во активностите на управување со кризите стана многу почеста, и тоа преку:

- мониторинг;
- детектирање на кризата;
- поставување на планови и цели;
- преговори (посткризна „стабилна“ ситуација).

Осмо, определување на главните активности на НАТО за управување со криза, придружено со секоја состојба на кризата која сугерира едноставна матрица преку целиот процес на управување со криза.

Деветто, определување на задачите на НАТО при управување со кризата. Од овој аспект, од особено значење е да се посочат заедничките задачи за раководење со кризата, и тоа:

- општо разгледување, координирано собирање и предавање на информациите;
- собирање на информациите и градење слика;
- одржување на состојбата на ситуацијата;
- идентификување на главните актери, нивните цели и нивната стратегија;
- општа проценка на можните консеквенции од ескалација на кризата.

Десетто, јасното дефинирање на националните и институционалните цели претставува политичка рамка во која активностите на управување со кризата ќе заземат значајно место. Имено, алтернативниот политички/воен план за дејствување е неопходно да биде конзистентен со национално/институционалните цели. Оттука, формалниот список на задачи би можел да го вклучи следново:

- формирање на алтернативни стратегии;
- поставување критериуми на ризик;
- филтрирање на опциите;
- истражување на преостанатите опции;
- присилно влијание на политичкиот фактор.

Исто така, формалниот список на задачи ќе вклучи имплементација на сите активности на следено планирање, со формални одлуки, грижејќи се за специфичните акции кои се преземаат со стратемиско опциско разгледување, и тоа:

- идентификување на факторите за принуда и имплементирање на пакетот опции (политички, воени, логистика и др.);
- сили за истражување;
- план за движење и трансформирање;
- координација со сите во текот на кризата.

Управување со кризиите во сисџемој на НАТО

НАТО, како дел од новиот стратемиски концепт, разви нов приод во управувањето со кризите. Во својата основа тој се фокусира кон нов, поширок приод кон безбедноста и поголеми можности за постигнување на долгорочните цели со политички мерки. На тој начин, нагласувајќи ја радикално поинаквата природа на ризиците во Европа, стратемискиот концепт го поместува фокусот на стратегијата на Сојузот од одбрана и закана кон управување со кризите заснован на три заеднички елементи: дијалог, соработка со други земји и одржување на колективните одбранбени капацитети.

Трите елементи меѓусебно се надополнуваат и истовремено секој од нив е планиран да обезбеди кризите што би влијаеле на европската

безбедност да можат да бидат спречени или решени по мирен пат. Во таа смисла, НАТО ги развиваше и своите способности за да може да го изврши целиот опсег на задачи, вклучувајќи го управувањето со кризите и одржувањето на мирот, а притоа запазувајќи ги можностите за колективна одбрана. Токму затоа, земјите-членки на НАТО ги адаптираа своите политички и воени структури и процедури за поефикасно и пофлексибилно извршување на нивните задачи и истовремено ја модифицираа и ја засилија соработката со сите членки на ПЗМ и со другите организации, а пред сè со ЗЕУ и ОБСЕ.

Од овој аспект, од особено значење е да се посочи значењето на Севкупниот сојузнички стратески концепт (МС 400), од кој понатаму се разви системот за предупредување. Неговата апликација придонесе за подобра севкупна подготвеност на НАТО структурите, подеднакво и на цивилните и на воените, за поддршка на воените реакции. Сето тоа покажува дека системот опфаќа голема разновидност на цивилни и на воени мерки за соодветно реагирање на ситуацијата во временска, координирана и рафинирана смисла. Истовремено, системот за предупредување на НАТО опфаќа широк спектар на кризи и е, исто така, приспособен за операции за поддршка на мирот. Според тоа, системот за предупредување на НАТО е клучно средство за зголемување на севкупната цивилна и воена подготвеност на Сојузот, кој може да одговори на која било криза и да се обезбеди навремена и координирана акција соодветна на ситуацијата.

Инфраструктурата за поддршка на процесот на управување со криза го опфаќа Ситуациониот центар на НАТО. Целта на системот за предупредување во НАТО е да обезбеди механизми и инструменти што ќе бидат употребени за време на криза. Тоа, пак, значи иницирање на мерки што треба да бидат преземени како од сојузниците во целина така и поединечно од земјите-членки за поддршка на воените реакции.

Исто така, во НАТО е разработена и доктрината СИМС, за реагирање во случај на кризи и создаден е Евроатлантскиот координативен центар за координирање на дејствата при вонредни ситуации како последица на природни катастрофи. Оттука произлегува прашањето: Може ли НАТО да управува и да командува со кризите? Одговорот е позитивен, под услов да се прифатат трите основни правила, а тоа се:

кризите се неизбежни; управувањето со кризите бара некои процедури за управување, кои можат да бидат усогласени однапред и употребени штом се појави криза; и управувањето со кризите е интегрален дел на одговорноста на секој раководител (менаџер). Исто така, управувањето со кризи во рамките на НАТО за време на кризи бара низа претпоставки, меѓу кои најзначајни се следниве: брзо донесување на одлука за мерките и активностите што треба да се преземат на политичко поле; брзо донесување на одлуки за мерките што треба да се преземат на воено поле и на планот на вонредните состојби. Исто така, поврзувањето на мерките и активностите во време на кризи ќе бара итно реагирање, за да се обезбеди позитивно и ефикасно влијание за решавање на кризната состојба. Овие неопходни мерки ќе биде тешко, но не и невозможно, да се реализираат, со што ќе се овозможи спречување на кризата. Елементите коишто придонесуваат за успех на управувањето и командувањето со кризи претставуваат перманентна преокупација на НАТО алијансата. Како три заеднички елементи што се надополнуваат, се наведуваат: дијалог, соработка и одржување на колективните одбранбени капацитети. Во својата основа, елементите поединечно се фокусирани да обезбедат кризите што би влијаеле на безбедноста да можат да бидат спречени или решени по мирен пат. Системот за управување и командување на кризниот менаџмент во рамките на НАТО тргнува од правилото дека тој мора да се состои од четири фази, и тоа: превенција, подготовка, реакција и обнова. Во однос на нивните активности, може да се констатира дека овие фази се поврзани во кружна врска, што значи дека треба да дејствуваат како целина и да се надополнуваат.

Имено, кога станува збор за управување и командување со криза, може да се потенцираат нејзините воени, економски и социјални, како и хуманитарните и еколошките аспекти. Секој од овие аспекти претпоставува соодветна подготвеност да се справи со кризите и да ги редуцира последиците од нив. Во таа смисла, капацитетот за справување со кризите е само дел од национално-безбедносната стратегија што се насочува кон конкретен проблем кој продуцира криза. Во најголемиот број случаи, кога државите немаат способност или таа способност ја сведуваат исклучиво на техники што почиваат врз примена на принуда, може да се очекува продлабочување или проширување на кризата. На тој начин соз-

дадени се можности за промовирање на ангажманите на НАТО алијансата за развивање на своите способности да ги изврши сите задачи, вклучувајќи ги и управувањето со кризите и одржувањето на мирот. Исто така, од суштински аспект е создавањето услови за адаптирање на процедури за поефикасно и пофлексибилно извршување на задачите, што ќе овозможи соработка на НАТО, асоцијацијата Партнерство за мир со меѓународните институции: ООН, ЗЕУ И ОБСЕ.

Литература

1. Buars.L., Strategic Management, Harper Row Publishers, New York, 1987.
2. NATO- Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels, 2000.
3. Generic crisis management, Handbook, 2000 II-1.
4. SIPRI, Stockholm International Peace Research institute, Oxford University Press, Sweden, 2000.
5. NATO'S SIXTEEN NATIONS, Special issue 2/1998, Jules Perel's Publishing Co, Netherland,1998.
6. Anderson S., EU, NATO and OSCE, Responses to the Yougoslav Crisis: Testing Europe's New Security Architecture , Vol 4., N-2.
7. Azar E.E.,Moon C., National Security in the Third World: The Management of Internal and External Theats, Edward Elgar Pub, Alder Shot, 1988.
8. Dunn J.D. Stephens E.,Kelley J.R.,Management essentials: Resource, Mc Graw-Hill Book Company Inc, New York,1973.
9. Dwan R., Armed conflict prevention , management and resolution, SIPRI, Sweden,2000.
10. Grocki R., Generic Crisis Management, Handbook, Brussels,1999.
11. Griffin R.W., Management, 3 rd ed., Houghton Mifflin Company, Boston,1990.
12. Heyel C., The encyclopedia of management, Reinhold publishing corporation, New York.
13. Missie J.L.,Essentials of Management, University of Kentucky,1987.
14. The North Atlantic treaty Organisation, Facts and Figures, Published bu NATO, Information Service, Brussels,1990.

SUMMARY

Marina MITREVSKA

THE ROLE OF NATO IN THE PROCESS OF CRISIS MANAGEMENT

The study is focused on the stressed actuality of the crises, management and the crisis management of NATO. This also stresses the fact that the peace and security have basically changed their order or priority. That is to say that in respect of the relation peace-crisis-war a certain serious displacements have been made, i.e. the peace and security are equally endangered. Accordingly, the altered nature of crises points out the urgency for creating more subtle approaches in terms of handling them, despite the former which have shown to be less effective. In this terms, NATO as a part of the new strategic concept has developed a new approach towards crisis management. Primarily, it focuses on new, wider approach towards security and on greater opportunities for accomplishing the long-term goals using political measures. Therefore, stressing the radically different nature of the risks in Europe, the strategic concept displaces the focus of the strategy of the Alliance from defence and threat to crisis management based on three common elements: dialogue, co-operation with other countries and maintenance of the collective defensive capacities.